

**QONUNGA XILOF RAVISHDA CHET ELGA CHIQUISH YOKI
O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASIGA KIRISH HUQUQBUZARLIGI UCHUN
JAVOGBARLIK MASALALARI**

SUBANOV Olimjon Suyarkul o‘g‘li
O‘zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi
Malaka oshirish instituti Yuridik fanlar kafedrası
katta o‘qituvchisi, dotsent (+99893) 551-71-30

Annotasiya. Mazkur maqolada O‘zbekiston Respublikasida chet elga chiqish va mamlakatga kirish tartibini buzganlik uchun jinoiy javobgarlik masalalari tahlil qilingan. Unda noqonuniy chegaradan o‘tish tushunchasi, jinoyat tarkibi, jazolar hamda javobgarlikdan ozod etilish holatlari yoritilgan.

Kalit so‘zlar: davlat chegarasi, noqonuniy kirish, noqonuniy chiqish, jinoiy javobgarlik, JK 223-modda, jarima, ozodlikdan mahrum qilish, siyosiy boshpana, migratsiya, huquqbuzarlik.

**ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЗА ПРАВОНАРУШЕНИЯ, СВЯЗАННЫЕ С
НЕЗАКОННЫМ ВЫЕЗДОМ ЗА ГРАНИЦУ ИЛИ ВЪЕЗДОМ В
РЕСПУБЛИКУ УЗБЕКИСТАН**

Аннотация. В данной статье анализируются вопросы уголовной ответственности за нарушение порядка выезда за границу и въезда в Республику Узбекистан. Рассматриваются понятие незаконного пересечения государственной границы, состав преступления, виды наказаний, а также случаи освобождения от ответственности.

Ключевые слова: государственная граница, незаконный въезд, незаконный выезд, уголовная ответственность, статья 223 УК, штраф, лишение свободы, политическое убежище, миграция, правонарушение.

**LIABILITY FOR OFFENSES RELATED TO ILLEGAL EXIT ABROAD
OR ENTRY INTO THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN**

Abstract. This article analyzes issues of criminal liability for violating the procedures of exiting abroad and entering the Republic of Uzbekistan. It examines the concept of illegal crossing of the state border, the elements of the crime, types of punishment, and cases of exemption from liability.

Keywords: state border, illegal entry, illegal exit, criminal liability, Article 223 of the Criminal Code, fine, imprisonment, political asylum, migration, offense.

O‘zbekiston Respublikasining Jinoyat Kodesida chet elga chiqish va O‘zbekiston Respublikasiga kirish tartibini buzganlik uchun jinoiy javobgarlik belgilab berilgan.

Qonunga xilof ravishda chet elga chiqish yoki O‘zbekiston Respublikasiga kirish (JK 223-moddasi).

Belgilangan tartibni buzib chet elga chiqish yoki O‘zbekiston Respublikasiga kirish yoxud chegaradan o‘tish — bazaviy hisoblash miqdorining ikki yuz baravaridan to‘rt yuz baravarigacha miqdorda jarima yoki uch yildan besh yilgacha ozodlikni cheklash yoxud uch yildan besh yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanadi. (ma'lumot uchun: «O‘zbekiston Respublikasining davlat chegarasi to‘g‘risida»gi Qonunning 10, 12, 15-moddalari, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 26-dekabrda PQ-4079-son qarori bilan tasdiqlangan O‘zbekiston Respublikasi fuqarolarining xorijga chiqish tartibi to‘g‘risidagi nizom, Vazirlar Mahkamasining 1996-yil 21-noyabrda 408-son qarori (2026-yil holatiga ko‘ra) bilan tasdiqlangan «Chet el fuqarolari va fuqaroligi bo‘lmagan shaxslarning O‘zbekiston Respublikasiga kelishlari, ketishlari, bu yerda bo‘lishlari va tranzit o‘tishlari tartibi to‘g‘risida»).

O‘sha harakatlar:

- a) chegarani yorib o‘tish yo‘li bilan;
- b) bir guruh shaxslar tomonidan oldindan til biriktirib;
- v) takroran yoki xavfli residivist tomonidan;

g) chet elga chiqishi uchun maxsus kelishuv talab qilinadigan mansabdor shaxs tomonidan; (ma'lumot uchun: O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2014-yil 5-martda PQ-2142-sonli qarori bilan tasdiqlangan «Xorijiy mamlakatlarga xizmat safariga chiqishi O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti bilan maxsus kelishuvni talab qiladigan mansabdor shaxslarning» ro‘yxati, «Xorijiy mamlakatlarga xizmat safariga chiqishi O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi bilan maxsus kelishuvni talab qiladigan mansabdor shaxslarning» ro‘yxati, «Xorijiy mamlakatlarga xizmat safariga chiqishi O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti devoni tegishli xizmatlari bilan maxsus kelishuvni talab qiladigan mansabdor shaxslarning» ro‘yxati).

d) O‘zbekiston Respublikasiga kirish huquqi belgilangan tartibda cheklangan shaxs tomonidan sodir etilgan bo‘lsa. (ma'lumot uchun: O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 26-dekabrda PQ-4079-son qarori bilan tasdiqlangan O‘zbekiston Respublikasi fuqarolarining xorijga chiqish tartibi to‘g‘risidagi nizomning 3-bobi).

besh yildan o‘n yilgacha muddatga ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanadi.

O‘zbekiston Respublikasining Konstitusiyasida nazarda tutilgan siyosiy boshpana huquqidan foydalanish uchun kirish hujjatlarini tegishli darajada rasmiylashtirmasdan O‘zbekiston Respublikasiga kelgan chet el fuqarolari va fuqaroligi bo‘lmagan shaxslar javobgarlikdan ozod qilinadilar. (ma'lumot uchun: O‘zbekiston Respublikasi Oliy sudi Plenumining 2011-yil 25-noyabrda 9-sonli «O‘zbekiston Respublikasining davlat chegarasini kesib o‘tish tartibini buzishga oid ishlar bo‘yicha sud amaliyoti to‘g‘risida»gi qarori.

Jinoyatning bevosita ob'ekti chet elga chiqish va O‘zbekiston Respublikasiga kirishning qonunda belgilangan tartibi bilan bog‘liq ijtimoiy munosabatlar hisoblanadi.

O‘zbekiston Respublikasi fuqarolarining xorijga chiqish tartibi O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 26-dekabrda «O‘zbekiston Respublikasi fuqarosining xorijga chiqish biometrik pasportini rasmiylashtirish va berish tizimini yaratish hamda O‘zbekiston Respublikasi biometrik pasport tizimini modernizasiya qilishga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida»gi PQ-4079-son qarori (2026-yil holatiga ko‘ra) bilan tasdiqlangan «O‘zbekiston Respublikasi fuqarosining xorijga chiqish biometrik pasportini rasmiylashtirish va berish tizimini yaratish hamda O‘zbekiston Respublikasi biometrik pasport tizimini modernizasiya qilishga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida»gi qarorida belgilangan.

O‘zbekiston Respublikasiga kirish, chiqish va davlat chegaralaridan o‘tish bilan bog‘liq munosabatlarni jinoyat-huquqiy qo‘riqlashdan maqsad fuqarolarning ko‘chib yurish erkinligi bilan bog‘liq konstitusiyaviy huquqlarini amalga oshirishlarini tartibga solish va yetarli sharoitlar yaratishdan iborat. Shu bilan birga, qonun chiqaruvchi davlat va jamiyat suvereniteta hamda xavfsizligini ta'minlash uchun respublikadan chiqish va unga kirish, davlat chegaralaridan o‘tish tartibini belgilab bergan. Shundan kelib chiqib, davlat chegarasiga tajovuz qilish - bu, avvalo, davlat hokimiyati va boshqaruv organlari faoliyatining bir me'yordagi tartibiga tajovuz qilish deb topiladi.

Jinoyat ob'ektiv tomondan qonunda belgilangan tartibni buzib, chet elga chiqish yoki O‘zbekiston Respublikasiga kirishda ifodalanadi.

O‘zbekiston Respublikasidan chiqish va unga kirish deganda, transport vositasi (avtomashina, kema, samolyot, velosiped, ot va boshqa mexanik hamda transportning boshqa turlari) yordamida davlat chegarasini kesib o‘tish tushuniladi.

Davlat chetarasidan o‘tish deganda, uni piyoda kesib o‘tish tushuniladi.

Davlat chetarasini belgilangan tartibni buzgan holda kesib o‘tish deganda, quyidagi harakatlardan birini sodir etish orqali o‘tish tushuniladi: tartibni buzish orqali (masalan, ruxsat berilgan chegara punktlarini aylanib o‘tish) yoki tegishli ruxsati bo‘lmay turib kesib o‘tish (masalan, chegaradan o‘tish huquqini beruvchi haqiqiy hujjatlar bo‘lmagan hollarda chegarani kesib o‘tish).

Davlat chegarasini faqat g‘ayriqonuniy kesib o‘tish ijtimoiy xavfli deb topiladi va sharhlanayotgan moddaning tarkibini tashkil etadi.

Davlat chegarasini ruxsat punktlarini aylanib o‘tib yoki ruxsat punktlaridan yoxud chegara tashqarisiga (O‘zbekistondan) yoki O‘zbekistonga kirib kelayotgan, turidan qat’i nazar (ya’ni havo, suv, yerda yuradigan transport va hokazo), transport vositasida belgilangan qoidalarni buzib kesib o‘tishni davlat chegarasidan o‘tish tartibini buzish deb hisoblash lozim.

Soxta, muddati o‘tgan, boshqa shaxs nomiga rasmiylashtirilgan, noto‘g‘ri rasmiylashtirilgan hujjatlardan foydalangan holda davlat chegarasini kesib o‘tish tetishli ruxsatnomasiz davlat chegarasini kesib o‘tish deb topiladi. Masalan, O‘zbekiston Respublikasi fuqarosi tomonidan unga chegaradan o‘tishga ruxsat berilganligi haqida uning pasportiga tegishli yozuv kiritilmagan yoki soxta yozuvdan foydalangan holda chegaradan o‘tish sharhlanayotgan modda bo‘yicha kvalifikasiya qilinishi lozim. Bunda aybdorning O‘zbekiston Respublikasidan chiqishi yoki unga kirayotganligi ahamiyatga ega bo‘lmaydi. Boshqacha aytganda, agar O‘zbekiston Respublikasi fuqarosi belgilangan tartibni buzgan holda O‘zbekiston Respublikasidan chiqqan bo‘lsa, uning O‘zbekiston Respublikasiga qaytib kirishi ham g‘ayriqonuniy deb topilishi lozim.

Bunda shuni ham nazarda tutish lozimki, agar noqonuniy kirish yoki chiqish, shuningdek, chegarani kesib o‘tish soxta hujjatlardan foydalangan holda amalga oshirilgan bo‘lsa, u holda bu qilmish jinoyatlar majmui tariqasida JK 223 va 228-moddalari bo‘yicha kvalifikasiya qilinadi.

Aybdorning harakatlari agar u oxirgi zarurat holatida sodir etilgan bo‘lsa jinoyat sifatida e’tirof etilmaydi.

Jinoyat davlat chegarasi kesib o‘tilayotgan vaqtdan boshlab tugallangan hisoblanadi.

Quyidagilar davlat chegarasini kesib o'tish vaqti deb topiladi:

a) aybdor faktik jihatdan davlat chegarasini kesib o'tishi yoki o'tmasligidan qat'i nazar, davlat chegarasi orqali o'tkazish punktlari nazoratidan muvaffaqiyatli o'tish, masalan, samolyot uchishiga qadar shaxs tomonidan aeroport chegara nazoratidan o'tish tugallangan jinoyat deb topiladi. Xuddi shunday holatda, shaxs o'ziga bog'liq bo'lmagan holatlarga ko'ra chegara nazoratidan o'ta olmagan hollarda, uning harakatlari O'zbekiston hududiga g'ayriqonuniy kirish yoki undan chiqishga suiqasd qilish deb kvalifikasiya qilinishi lozim;

b) davlat chegarasi orqali o'tkazishning belgilangan punktlaridan tashqarida davlat chegarasi chizig'i (tegishli yuza) ni faktik jihatdan kesib o'tish.

Jinoyat sub'ektiv tomondan to'g'ri kasd orqali sodir etiladi. Shaxs o'z harakatlarining g'ayriqonuniyligini biladi, ya'ni O'zbekiston Respublikasi hududini hujjatsiz, soxta hujjatlardan foydalangan holda yoxud tegishli ruxsatnomasiz kesib o'tayotganligini angelaydi va buni xohlaydi.

Sub'ektiv tomonning qo'shimcha belgilari - motiv va maqsad turlicha bo'lishi mumkin. Agar aybdor shaxs davlat chegarasidan o'tish qoidalarini O'zbekiston Respublikasiga qarshi jinoyat sodir etish (masalan, josuslik, qo'poruvchilik, terrorizm va boshqalar) maqsadida kesib o'tsa, u holda uning harakatlari jinoyatlar majmui bo'yicha kvalifikasiya qilinishi lozim.

Mazkur jinoyat ehtiyotsizlik orqasida (masalan, mo'ljalni yo'qotish tufayli chegarani kesib o'tish) sodir etilganda jinoiy javobgarlik kelib chiqmaydi. Davlat chegarasi majburiy ravishda kesib o'tilgan (masalan, tabiiy ofat, halokat va boshq.) hollarda ham qilmishda sharhlanayotgan jinoyat tarkibi mavjud bo'lmaydi.

16 yoshga to'lgan har qanday aqli raso jismoniy shaxs, jumladan, O'zbekiston Respublikasi fuqarosi, fuqaroligi bo'lmagan shaxs yoki chet el fuqarosi mazkur jinoyat sub'ekti bo'lishi mumkin.

Chet elga chiqish yoki g'ayriqonuniy ravishda O'zbekiston Respublikasiga kirish:

a) chegarani yorib o'tish yo'li bilan;

b) bir guruh shaxslar tomonidan oldindan til biriktirib;

v) takroran yoki xavfli residivist tomonidan;

g) chet elga chiqishi uchun maxsus kelishuv talab qilinadigan mansabdor shaxs tomonidan;

d) O'zbekiston Respublikasiga kirish huquqi belgilangan tartibda cheklangan shaxs tomonidan sodir etilganida, aybdorning qilmishi O'zbekiston Respublikasi JK 223-moddasining 2-qismi bilan kvalifikasiya qilinadi.

JK 223-moddasi 3-qismiga ko'ra, «O'zbekiston Respublikasining Konstitusiyasida nazarda tutilgan siyosiy boshpana huquqidan foydalanish uchun kirish hujjatlarini tegishli darajada rasmiylashtirmasdan O'zbekiston Respublikasiga kelgan chet el fuqarolari va fuqaroligi bo'lmagan shaxslar javobgarlikdan ozod qilinadilar».

Konstitusiyaning 109-moddasi 1-qismi 22-bandiga asosan, fuqarolik va siyosiy boshpana berish masalalari O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan hal etiladi.

O'zbekiston Respublikasi Konstitusiyasida belgilangan siyosiy boshpana berish to'g'risidagi qoidaga binoan, chiqish hujjatlarini tegishli tartibda rasmiylashtirmagan chet el fuqarolari va fuqaroligi bo'lmagan shaxslarga nisbatan sharhlanayotgan modda qo'llanilmaydi.

Quyidagi hollarda O'zbekiston Respublikasida siyosiy boshpana berilmaydi: agar shaxs O'zbekiston Respublikasida jinoyat deb topiluvchi qilmishni sodir etgani uchun xorijda qidirilayotgan bo'lsa yoki Birlashgan Millatlar Tashkiloti maqsad va prinsiplariga qarshi harakatlar sodir etganlikda aybdor bo'lsa; jinoyat ishi bo'yicha ayblanuvchi sifatida jalb etilgan yoki unga nisbatan sudning qonuniy kuchga kirgan ayblov hukmi mavjud bo'lsa; u ta'qib etilmaydigan uchinchi davlatdan kelgan bo'lsa; bila turib yolg'on ma'lumotlar bergan bo'lsa; u ta'qib etilmaydigan uchinchi davlatning fuqaroligiga ega bo'lsa.

Chet el fuqarolarining va fuqaroligi bo'lmagan shaxslarning O'zbekiston Respublikasida bo'lish qoidalarini buzganlik uchun jinoiy javobgarlik olib tashlandi, ma'muriy javobgarlik sanksiyalari yengillashtirildi. Shuningdek, ushbu turdagi ma'muriy ishlarni ko'rib chiqilishida tezkorlikni ta'minlash maqsadida ma'muriy ish (jarima qismi) ni ko'rib chiqish vakolati sudlardan olinib, ichki ishlar organlariga berildi.

Respublikamizga turli yo'nalishlarda kirib kelgan xorijiy fuqarolar bo'lish qoidalarini turli muddatlarda buzganda ularga nisbatan bir xildagi ma'muriy chora qo'llanilgan bo'lsa, endilikda ularning qoidabuzarlik turi va muddatiga qarab ularni ma'muriy javobgarlikka tortish tartibi belgilab qo'yildi.

Shu bilan birga, ularga ma'muriy choralarni qo'llashdagi ortiqcha ovoragarchiliklarni oldi olindi va respublikamiz aholisi, qo'shni bo'lgan davlat fuqarolari va o'zoq xorijiy davlatlar fuqarolariga yengillik hamda qulaylik yaratish bilan birga ularning respublikamizga turli yo'nalishlarda kelishlariga va turizm salohiyatining oshishiga xizmat qiladi.

O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksining 223-moddasiga muvofiq, chet elga chiqish va mamlakatga kirish tartibini buzish jinoiy javobgarlikka sabab bo'ladi.

Noqonuniy ravishda davlat chegarasini kesib o'tish, jumladan ruxsatsiz, soxta yoki noto'g'ri rasmiylashtirilgan hujjatlar bilan amalga oshirilgan harakatlar ijtimoiy xavfli qilmish sifatida baholanadi. Bunday huquqbuzarliklar uchun jarima, ozodlikni cheklash yoki ozodlikdan mahrum qilish jazolari qo'llaniladi, og'irlashtiruvchi holatlarda esa jazo yanada kuchaytiriladi.

Shu bilan birga, qonunchilikda ayrim istisno holatlar ham nazarda tutilgan bo'lib, xususan, siyosiy boshpana so'rab kelgan shaxslar muayyan shartlarda javobgarlikdan ozod etilishi mumkin. Jinoyat faqat qasddan sodir etilganda javobgarlik yuzaga keladi, ehtiyotsizlik yoki majburiy holatlarda esa javobgarlik kelib chiqmaydi.

Umuman olganda, mazkur normalar davlat chegarasi daxlsizligini ta'minlash, milliy xavfsizlikni himoya qilish hamda fuqarolarning erkin harakatlanish huquqlarini qonuniy tartibga solishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi.-T.: «Adolat», 2023 yil
2. O'zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksi 2026.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2014-yil 5-martdagi PQ-2142-sonli qarori.